

її протяжному існуванні неминуче стане не економічна катастрофа, як це частіше за все подається, а розпад соціокультурного середовища. Економічні ж процеси зіграють лише роль знаряддя руйнування в неминучій соціальній та історичній катастрофі суспільства.

Україна, як показав її сучасний кризовий стан на межі першого і другого десятиліть XXI ст., є надзвичайно різноманітним у соціальному й особливо етнічному відношенні феноменом. Вирішення існуючих у ній суперечностей потребує зведення суспільства в його соціокультурному зрізі до певного «загального знаменника». Цим знаменником, на наш погляд, є не проста культурна спільність народів, яка вимагає використання схожих знарядь праці та її винагородження, близьких економічних інтересів, однакової суспільної активності та подібних розваг й інших схожих рис. Має існувати головне — схожість ставлення до подій у діалектичному (історичному) контексті, тобто стосовно розвитку сучасного і становлення майбутнього. Іншими словами, головне полягає у тому, щоб бачити сприйнятливую для всіх подібність в історичній долі суспільства, окремих спільнот і навіть типів особистостей. Формування такої подібності та її реалізації на практиці є, на наш погляд, атрибутивною ознакою національної ідеї України в її широкому розумінні.

І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор

ТРАДИЦІЙНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Серед основних ознак традиційної української політичної культури слід назвати: екзистенціальний індивідуалізм, егоцентризм, інтроверсивність (спрямованість психіки на внутрішній світ), ескапізм (прагнення ілюзорного мрійництва), консерватизм, кордоцентричність, егалітаризм (прагнення рівності), громадоцентризм, локальну обмеженість мислення, провінційність, загальну аполітичність, анархійність та ін.

Поява екзистенційного індивідуалізму, егоцентризму в українського народу багато в чому спричиняється сприятливими кліматично-географічними умовами, які, на думку багатьох учених, є одними з найкращих у світі для ведення індивідуального хліборобського господарства фермерського типу. Неосяжні смуги якісних чорноземів, великий вегетативний період створюють найліпші умови для одноособового землеробства, але, крім того, роблять українські терени неабиякою спокусою і для іноземних загарбників, експансіоністські акції яких полегшувалися внаслідок відсутності (за винятком західної частини) природних гірських кордонів.

Іншим, глибинним джерелом індивідуалізму українського народу є спільність української та індійської протокультур, які зумовлюють формування інтроверсивного типу особистості, більше схильного до індивідуальних форм співжиття. У подальшому, з прийняттям елліно-візантійської православної версії християнства, орієнтованої на екзистенціальний індивідуалізм «внутрішньої людини», інтроверсивний тип особи, що прагне самозаглибленого спокою, лише отримує новий релігійно-світоглядний ґрунт.

Геополітична межовість України, яка знаходиться на кордоні двох цивілізацій — західної та східної і тому часто-густо ставала ареною зіткнення цих двох великих світів, теж відіграла не останню роль в усталенні українського індивідуалізму. В. Янів з цього приводу зазначає: «Коли індивідуалізм українця впливав насамперед із зустрічі з життям, у якому він мусив утриматися, виявитися, самоствердитися в найважчих умовах граничних ситуацій проміжної землі, то в дальшому цей індивідуалізм стрепенувся якраз з протилежних причин, коли українець залишався в собі, утікаючи від світу й шукаючи джерел вартості в обличчі небезпек та загроз у самім собі...». Постійна екзистенційна напруга в житті спонукала мирних українських хліборобів шукати підвалини власного існування у певній індивідуальній трансценденції буття, прагненні втекти від здебільшого жахливої реальності у царину ескапізму.

Індивідуалізм українського менталітету отримав у працях дослідників найрізноманітніші епітети: «вибуялий» (В. Янів), «безмежний» (І. Мірчук), «самоізолюючий» (Д. Чижевський), «анархійний» (В. Липинський) та ін. Останній вираз найбільш влучно передає змістовне значення українського індивідуалізму щодо можливостей утворення власної держави. В. Янів зазначав у цьому зв'язку: «Український індивідуалізм, який справді поєднує нас у певному смислі з індивідуалістичною Європою, але, перейшовши межі, веде нас над провалля анархізму». Гадаю, вся справа полягає у тому, що якраз не «перейшовши межі», а навпаки — не дійшовши межі. Тобто індивідуалізм українця не «доростає» до громадського рівня та існує виключно у царині вузькоєгоїстичних інтересів, на побутовому рівні.

У той час як індивідуалізм західноєвропейців, що ґрунтується на іншій світоглядно-релігійній (католицькій, протестантській) підоймі, найяскравіше втілюється у суспільно-політичних справах, коли громадяни реалізують та обстоюють власні природні права. Саме тому, на мій погляд, вірніше було б казати не про безмежний, а про обмежений лише побутовою сферою індивідуалізм українства. Про це свідчать характерні народні вирази: «моя хата з краю, нічого не знаю», «нижче трави, тихіше води» та ін. У художній літературі, мабуть, якнайкраще українську нездатність сублімувати особисті інстинкти та нижчі емоції й інтереси у вищі, суспільні демонструють

персонажі М. В. Гоголя — Коробочка та Собакевич, життя яких проходить і закінчується виключно в межах власного маєтку.

Втеча українців від суспільного життя до природи (відомий український антеїзм — любов до природи) є в певному сенсі втечею від частини свого «я», пораженством, рисою ментальності, яка так чи інакше притаманна багатьом генераціям бездержавного українства, багатомільйонної нації, що протягом усієї історії мала лише фрагментарну державність, а отже, не знаходила можливостей для самореалізації. Численні невдачі українців у спробах створення власної національної держави сформували певну психологічну травму, яка успадковується прийдешніми поколіннями від минулих у вигляді панівної непевності у своїх силах, байдужому ставленні до суспільно-політичних справ. Інтроверсивний індивідуалізм пересічного українця має за підсумок егоцентризм, який призводить до браку дисципліни, браку підпорядкування, знецінення власних авторитетів, загалом до нездатності створити свою владу, а головне — утримати її, до утопічного гасла: «Україна без влади і без підвладних». Тобто, у кінцевому рахунку, на думку переважної більшості дослідників, саме індивідуалізм української ментальності виступає підмогою для виникнення загального анархізму, який детермінує недостатню державну дієздатність українства, його слабку здатність до інтеграції.

О. І. Романюк, доктор політичних наук, професор

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КРИЗИ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Російська військова агресія проти України, що здійснена всупереч фундаментальним засадам міжнародного права, системи європейської безпеки та українсько-російських договорів, підриває підвалини світового порядку, який був створений після Другої світової війни, з великими труднощами збережений у роки холодної війни та усталений після загибелі комуністичного світу. Російська агресія створила реальну загрозу існуванню Української держави. Політичні та економічні санкції, що сьогодні застосовує до Росії цивілізований світ, поки що не довели свою ефективність. Наявність у Росії великого ядерного потенціалу є чинником, який стримує застосування проти агресора заходів військового характеру. В такій ситуації постало запитання: що має робити Україна для захисту свого суверенітету та незалежності в умовах, коли супротивник значно переважає в економічній та військовій сферах? Існують дві пропозиції з його розв'язання.